

Минимизацията като универсална прагматична норма на писмената комуникация

Маргарита Димитрова, България

In the paper abbreviation is revealed as a pragmatically motivated minimization of the material form of the language sign inherent to every written communication. The abbreviations in an encyclopedic text on a corpus of 5000 graphic units are studied. Data is given for the quantity of the abbreviated word forms and lexemes in relation to the total quantity of the used units, for the distribution of the abbreviations according to their type, the linguistic characteristic of the abbreviated words and in relation to their use in practice. Conclusions are made that minimization is a characteristic feature of encyclopedic text. It is realized through an abbreviation of adjectives and nouns. Usual and occasional (in equal quantities) but not standard abbreviations are used.

Една от отликите на виртуалната комуникация при неофициално общуване е широко разпространената употреба на съкратени думи и изрази. За означаването на това явление Н. Михайлова използва сполучливия термин „минимизация” и смята, че явлението е типично при определени комуникативни условия: „За разговорния език в Интернет са характерни опростяванията, съкращенията, визуализирането.” [Михайлова, 1999]. Съкращенията често придават неразпознаваем за незапознатите графичен вид на изходните езикови единици. Според Михайлова: „тези съкращения не са традиционните съкращения, познати ни от речниците и граматиките. Те са създадени от потребителите на мрежата и се използват само там.” [Михайлова, 1999]. Подобни явления отбелязват и други автори [вж. Шопов, Вълкова, 2002], които определят езиковата икономия като най-силната тенденция в онлайн комуникацията.

Минимизацията представлява отличителна черта в езика на компютърно базираните общности. Графичното съкращаване се извършва според традиционната национална норма и според интернационалната норма [вж. Кирова 2005а:22-23]. Във виртуалната комуникация голямото количество съкращения се дължи на прагматични причини: **„изискването за максимална бързина и минимално усилие при оптимално разбиране в комуникацията.”** [Кирова, 2004], но същевременно има социолингвистична основа: **„Тенденцията към минимизация показва, че нараства значението на конвенциите в специалната област, които позволяват все по-голяма част от споделяното знание да се имплицира.”** [Кирова, 2005б].

Съкращаването и съкращенията в българския книжовен език обстойно са изследвани и описани както в теоретичен план [вж. Крумова, Чоролеева, 1982], така и в практически план чрез два речника на съкращенията [вж. Крумова, Чоролеева, 1983; Крумова-Цветанова, Чоролеева, Холиолчев, 2003]. Лексикалната абрeвиация се разглежда като активен словообразователен процес наред с другите начини на словопроизводство. Графичната абрeвиация се регистрира с оглед систематизация на типовете и кодифициране на писмената норма.

Демократизацията на високите технологии и глобализационните процеси днес увеличават количеството на съкращенията и в хартиената комуникация, където се появяват доста нови абрeвиатури, включително с международно разпространение (вж. [Чоролеева, М., 2006]).

Основната теза в настоящето изследване е, че минимизацията във виртуалната комуникация и съкращаването в хартиената комуникация представляват едно и също

явление. Съкращаването е характерно за писмения текст като такъв, а първичната му функция е на средство за намаляване на материалната форма на езиковия знак.

В писмената неелектронна комуникация употребата на минимизирани форми се определя от прагматичните условия, с които е съобразен текстът. Тази употреба варира от (почти) пълна липса – напр. в художествената литература, до широка употреба, в т. ч. и строго контекстово обусловена – напр. в справочните издания.

Цел на изследването е да се проследят проявленията на минимизацията в конкретен книжен текст. Беше избран текст от енциклопедия поради следните причини:

- обслужва специфична комуникация, в която основно се дава информация;
- съдържа и представя специални знания от различни области;
- дава максимално количество информация чрез минимален по обем текст.

Общоприетото разделяне на съкращенията на два основни типа – графични и лексикални [вж. Крумова, Чоролеева, 1982:46-47) – както и наблюденията върху функционалните и формалните аспекти на съкращаването, се използват и в настоящето изследване.

Изследването е осъществено върху материал от “Българска енциклопедия “А...Я”, “Труд”, С. 1999 год.: електронен корпус от 5000 графични единици (пет извадки от по около 1000 единици). Обект на наблюдение са случаите на съкращаване, които могат да се определят като минимизация с цел по-бърза и икономична комуникация. Това са съкращения, които имат функционален характер в енциклопедичния текст; в друг (тип) текст вместо тях се използва пълен запис. Като минимизиран запис се разглежда този, при който:

- липсват букви от записа на думата или израза, напр. графични съкращения: *австр., в-нието, Радикалдем., лит-крит., нефтохим., произв-во, Рус-тур.*; инициални абривиатури: *ВН, ЕИМ, АН, САЩ, СИ, ст, ha, km*;

- липсват цифри от записа на числителното, напр.: *1915-18, 1943-45, 1514-64*;

- използван е символен запис, включващ и букви от думата или израза, напр. *?С, т?s*.

Не се разглеждат като минимизация съкращенията, които са част от лексикалната система на българския език напр. *въгледобивна, автофазировката, светлочувствителен, християндемократ, кинорежисьор*. Те участват в конкретния текст като готов лексикален продукт, а не са резултат от стремеж към икономична комуникация.

Извън наблюдението остават записите на числителни имена с римски и арабски цифри вместо с букви. В изследвания корпус попаднаха и единични случаи, в които записът с цифра и видът на цифрата явно са продиктувани от стремеж към намаляване на графичния обем на текста. Срв.: *Запазени са 5 екз. в чужбина и 1 в Нар. б-ка "Св. св. Кирил и Методий" в София; АБАЖУР...Приема сегашното си име през II пол. на 19 в.; Ант. град (5 - I в. пр.н.е) близо до дн. Севастопол*. Използването на цифри вместо букви и на арабски вместо римски цифри е графически по-икономично, но е обичайно за много различни текстове. Няма изследвания върху употребата един или друг запис на числителните (с букви, с римски цифри, с арабски цифри), както и върху мотивациите за даден избор. Поради липсата на основа за сравнение случаите на цифров запис на числителните в енциклопедичния текст засега не могат да бъдат определени като минимизации.

При така очертаната обект в обсега на наблюдението попадат основно графични съкращения. Като продукт на стремежа към минимизация се разглеждат два вида лексикални съкращения. Първият вид са инициалните съкращения. В изследвания корпус се срещат морфологични съкращения, напр.: *Жп възел, речно пр-ще, достъпно за мор. съдове*, и синтактични съкращения, напр.: *И.(Италия) е чл. на ЕС, на ООН*

(1955). Вторият вид са случаите на отсичане при числителни, записани с цифри, напр.: АБЕЛ (*Abel*) Нилс Хенрик (1802 - 29) - норв. математик; 1309 - 76 - Авиньонско пленничество на папите. Съкращаването на повтарящите се първи две цифри от второто числително при означаване на период е практика без изключение в изследвания корпус. Такъв вид съкращаване се среща и в устната реч, където съкратеното числително се изговаря според непълния си запис, т. е. има свой звуков облик. Това е основанието случаите на отсичане при числителните да се класифицират като лексикални съкращения. Подобен тип съкращаване досега не е отбелязван в литературата.

Изследването на минимизациите в текст от енциклопедия преследва следните конкретни цели:

- каква част от текста (в брой графични единици, основно словоформи на думи, и в брой лексеми) се съкращава;
- как се разпределят съкращенията според езиковата характеристика на съкратената единица;
- в каква степен се използват стандартни, обичайни и оказионални съкращения (според терминологията на Крумова, Чоролеева, 1982:51-52);

Резултатите от изследването са представени в следващите по-долу 5 таблици и в коментара към всяка от тях.

Таблица 1.

Общи данни за съотношението между пълен и съкратен запис на думите и изразите¹

Графични думи: 4998 единици	Съкращения: 872 единици
17.45 % или около 1/6 от словоформите в текста са минимизирани.	
Лексеми: 2946 единици	Съкращения: 368 единици
12.49 % или около 1/8 от лексемите и словосъчетанията в текста са минимизирани.	

Таблицата представя голямото количество на думи и изрази, записани в енциклопедичния текст чрез съкращения. Следователно минимизацията като средство за намаляване на графичната форма на езиковия знак широко се използва.

За много лексеми съкращението е единственият графичен вид, в който се появяват в изследвания корпус, напр.: *бълг.* (български) – 12 употреби; *ср.* (среден) – 11 употреби; *герм.* (германски) – 6 употреби; *пр-во* (правителство) – 6 употреби; *с-ма* (система) – 6 употреби; *държ.* (държавен) – 4 употреби и т. н.

За други лексеми това е преобладаващият графичен вид, напр.: *итал.* (италиански) – 12 употреби, но и един случай на пълен запис: 1943 - 45 - *Италианска кампания, организирана от воен. сили на САЩ и Великобритания*; *външ.* (външен) – 6 употреби, но и един случай на пълен запис: *Най-външен и стар е Монте Сома*; *п-в* (полуостров) – 6 употреби, но и един случай на пълен запис: *И. е разположена на Апенинския полуостров в Средиз. м.*; *д-ва* (държава) – 4 употреби, но и един случай на пълен запис: *И. е под властта на Франкската държава*; *ок.* (около) – 9 употреби, но и

¹ В групата на изразите са включени езикови явления, които могат да бъдат приравнени към графична дума, напр. символи, формули, означения на измерителни единици, буквени абревиатури (вж. Димитрова, 2006). Този подход предполага и голямото количество съкращения при изразите (47.92%, вж. Таблица 4.)

един случай на пълен запис: *Обикн. по устните, около носа, въни. полови органи; често се явява при състояния с висока темп.*

Таблица 2.

Разпределение на минимизациите по типове

Графични съкращения				Лексикални съкращения			
Словоформи:		Лексеми:		Словоформи:		Лексеми:	
Брой	Процент от съкращенията	Брой	Процент от съкращенията	Брой	Процент от съкращенията	Брой	Процент от съкращенията
804	92.20	321	87.23	68	7.8	47	12.77
<i>През у-нието му...е освободена Б-я (1878).</i>				<i>И. е чл. на ЕС, на ООН (1955).</i>			
<i>Водосб. бас. 17800 km?</i>				<i>1820 - 21 - в-ния на карбонарите против австр. власт.</i>			

Данните от Таблица 2. разкриват, че в енциклопедичния текст преобладават графичните съкращения, които представляват около 90% както от съкращенията на словоформи и изрази, така и от съкращенията на лексеми.

Таблица 3.

Разпределение на минимизациите според зависимостта им от контекста

Съкращаване на заглавката в текста на статията				Съкращаване на думи и изрази от текста на статията			
Словоформи:		Лексеми:		Словоформи:		Лексеми:	
Брой	Процент от съкращенията	Брой	Процент от съкращенията	Брой	Процент от съкращенията	Брой	Процент от съкращенията
108	12.39	30	8.15	764	87.61	338	91.85
<i>През 1995 в Б-я Е. и е. п. (електротехническа и електронна промишленост) произвежда 5 % от общата пром. продукция и осъществява 3,89 % от износа.</i>				<i>Ср. год. отток ок. 560 т?/s.</i>			
<i>Бълг. В. (везба) се изпълнява най-често с вълнени, понякога с копринени или памучни конци...</i>				<i>1848 - 49 - рев-я за нац. освобождение</i>			
				<i>Прил. - в автомат. телеф. централи, в изчисл. техника и др.</i>			
				<i>Жп възел, речно пр-ще, достъпно за мор. съдове.</i>			
				<i>Картини с религ., митол. и истор. тематика</i>			

За книжните справочници е характерно заглавката (дума или израз) да се минимизира в текста на статията (чрез съкращаване или чрез заместване с уговорен символ). Този вид съкращения може да се определят като контекстово зависими. Възстановяването на пълния им графичен запис е непосредствено възможно. Всички останали съкращения могат да се определят като контекстово независими. Възстановяването на пълния запис и точното прочитане на съкратената дума или израз зависят от предварителната подготовка на читателя и/или от усилията му за допълнителна проверка. Данните от Таблица 3. показват, че съкращенията на заглавките в изследвания корпус имат твърде малък принос (около 10%) към общото количество употребени съкращения. В енциклопедичния текст широко разпространената минимизацията на графичната форма на езиковия знак се осъществява чрез контекстово независимо съкращаване (около 90%). При това

еднакво голямо е количеството както на съкратените словоформи, така и на съкратените лексеми.

Таблица 4.

Разпределение на минимизациите по езиков белег

Езикова характеристика	Съкращения		
	Брой съкращения	Процент от съкращенията	Процент от употребите
Прилагателни	411	47.13	46.81
<i>"ВЕДРИНА" - бълг. обществ-лит. седмичник. Корабостр., ел-техн., нефтопреработваща, рибоконсервна, текст. пром-ст.</i>			
Съществителни	350	40.14	16.97
<i>През 19 в. В. (ВЕЗИР) са министрите, Велик В. (ВЕЗИР) - мин-председателят. Дълж. ок. 150 km, вис. до 1758 m. Специалист по водно ст-во и водно стр-во.</i>			
Числителни	47	5.39	12.05
<i>ХЕРМАНСОН (Hermansson) Стейнгримур (1928) - мин-предс. на Исландия (1983 - 87, 1988 - 91). През 1355 - 95 е ц. на деспотството на севастократор Деян.</i>			
Предлози	19	2.17	2.23
<i>Ср. год. отток ок. 560 m³/s. 8 в. пр.н.е. - етруските се заселват по р. По и в обл. Кампания.</i>			
Глаголи	13	1.49	3.56
<i>1805 - завладяна е от Наполеон I (вж Бонапарти) 753 пр.н.е. - осн. гр. Рим. ХЕРНИЯ - излизане на анат. органи...през естествени или изкуствено създ. отвори.</i>			
Наречия	9	1.03	17.31
<i>Зимната кожа е мн. ценна. Обикн. титлата В. (ВЕЗИР) получават и провинциалните управители. ВЕЗУВИЙ (Vesuvio) - активен вулкан в Европа, на Апенинския п-в, югоизт. от Неапол.</i>			
Изрази	23	2.64	47.92
<i>Използува се като източник на ВН с малка мощност... изчисл. техника (ЕИМ, процесори, запаметяващи устр-ва, магн. дискови пакети...) Водосб. бас. 17800 km²? Ср. год. отток 312 m³/s.</i>			

Според данните от Таблица 4. в енциклопедичния текст най-предпочитани за съкращаване са прилагателните: почти половината от съкращенията (47.13%) са на прилагателни; почти половината прилагателни от текста (46.81%) са съкратени. След прилагателните най-много са съкратените съществителни (40.14%), но малко съществителни от текста (16.97%) са съкратени.

Общо прилагателните и съществителните покриват почти 90% от всички съкращения в изследвания корпус. Приносят на числителните, предлозите, глаголите и наречията към общото количество на съкращенията е малък – около 10%. При тях (освен числителните) се срещат обичайни съкращения на определени думи: *вж, пр., мн.*

В изследвания корпус няма нито едно съкратено местоимение от употребените 110 прономинални форми. Очевидно структурната роля на местоименията за текста не позволява те да бъдат съкращавани. Няма и нито един съкратен съюз (от 233 употреби), но това може да е свързано и с графичната краткост на най-честите съюзи.

Приносът на изразите към общото количество на съкращенията е малък (2.64 %) и не променя картината, очертана от съкращенията на отделните части на речта.

Таблица 5.

Разпределение на минимизациите според езиковата практика

Езикова характеристика	Стандартни		Обичайни		Оказионални	
	Брой словоупотреби	Процент от съкращенията	Брой словоупотреби	Процент от съкращенията	Брой словоупотреби	Процент от съкращенията
Прилагателни	-		202	23.17	209	23.97
Съществителни	26	2.98	182	20.87	142	16.28
Числителни	-		-	-	47	5.39
Предлози	-		9	1.03	10	1.15
Глаголи	-		8	0.92	5	0.57
Наречия	-		6	0.69	3	0.34
Изрази	23	2.64	-	-	-	-
Общо	49	5.62	407	46.67	416	47.71

Класифицирането на съкращенията като стандартни, обичайни и оказионални е по [Крумова, Чоролеева, 1982:51-52]. Всяка група е определена операционно. За стандартни се смятат съкращения, които присъстват в нормативен справочник (напр. част са от системата СИ) или номенклатурен списък (напр. част са от названията в някаква административна структура). За обичайни се приемат съкращенията, които често се използват в различни текстове и по тази причина са регистрирани в специализираните речници (напр. думи като *вж.*, *в.* (век; вестник), *англ.*, *грц.*, *др.*, *ел.* и т. н. са включени в [Крумова-Цветанова, Чоролеева, Холиолчев 2003]) или начинът на съкращаването е кодифициран (напр. съкращаването на личните имена е кодифицирано в [НПР, 2002:§74.1.]). Като оказионални са определени съкращенията, които са контекстово зависими (напр. на заглавката в текста на статията) и които не са включени в източник извън изследвания текст (напр. *в-ва*, *древногрц.*, *безцв.*, *квантовофиз.*, *изквото*, *план.*, *пром-ст*, *сввр.*, *х-ие*, *югоизт.* и т. н.).

Данните от Таблица 5. показват, че в текста най-малко е количеството на стандартните съкращения. Това са съществителни (съкращения на мерни единици: *V*, *km*, *m*, *st*) и изрази (съкращения на мерни единици, напр. *ℳ*, *km?*, *m/s*, *mm*, и на названия на административни структури, напр. *НАТО*, *ООН*, *АН*, *САЩ*). Количествата на обичайните и оказионалните съкращения са практически равни. И двата типа се реализират основно чрез прилагателните и съществителните. Прилагателните еднакво участват и в обичайните, и в оказионалните съкращения. Съществителните обаче са типични при обичайните съкращения. Числителните попълват само групата на оказионалните съкращения. От останалите части на речта – предлози, глаголи и наречия – в еднаква степен се използват и обичайни, и оказионални съкращения.

Изложените наблюдения върху практиката при използването на съкращения в енциклопедичен текст насочват към следните изводи.

- Минимизацията на графичната форма на езиковия знак в книжната комуникация присъства при определени прагматични условия.
- Минимизацията обхваща значителна част от думите и изразите в енциклопедичния текст.
- В енциклопедичния текст минимизацията се осъществява чрез съкращаване на прилагателни и съществителни имена.
- В енциклопедичния текст се употребяват (в равни количества) обичайни и оказионални, а не стандартни съкращения.

Цитирана литература

Димитрова, М. 2006 Енциклопедичният текст през призмата на лингвостатистиката. – Светът на речника. Светът в речника. Юбилеен сборник, посветен на 70-годишнината на чл.-кор. д. ф. н. Емилия Пернишка, ИБЕ-БАН, „Знак’94”, В. Търново, 2006, с.155-169.

Кирова, Л. 2004а Един сравнителен поглед върху компютърната лексика в славянските езици. VII Национални славистични четения, СУ, София, 22–24.04.2004. *LiterNet*, 14.05.2004, № 5 (54), <<http://liternet.bg/publish3/lkirova/slav.htm>>(04.06.2006).

Кирова, Л. 2004б Особенности на чат-разговора. В: *Проблеми на българската разговорна реч*. Т. VI. В. Търново, Ун. изд. “Св. св. “Кирил и Методий”, 2004, с. 113–123.; *LiterNet*, 12.07.2001. <<http://www.liternet.bg/publish3/lkirova/chat.htm>> (04.01.2006).

Кирова, Л. 2005а Компютърните технологии като социолингвистичен фактор в българския език. Автореферат на дисертация за присъждане на научната и образователна степен "доктор". София, 2005.

Кирова, Л. 2005б Интернационализация на разговорната реч чрез съвременните професионални и социални сленгове (върху материал от компютърния сленг). Национална конференция в чест на 85-годишнината на акад. Ив. Дуриданов, ИБЕ, БАН и СУ “Св. Кл. Охридски”, София, 9–10 май 2005 (под печат).

Крумова, Л., М. Чоролеева 1982 Съкращаването и съкращенията в българския език. Изд. на БАН, София, 1982.

Крумова, Л., М. Чоролеева 1983 Речник на съкращенията в българския език. Изд. на БАН, София, 1983.

Крумова-Цветанова, Л., М. Чоролеева, Хр. Холиолчев 2003 Речник на съкращенията в българския език. БАН-ИБЕ, ИК „Емас”, София, 2003.

Михайлова, Н. 1999 Интернет-минимизация на езика. – Бълг. ез. и лит., 1999, кн. 6, с. 59-60; *LiterNet*, 10.08.2000. <<http://liternet.bg/publish3/nimihailova/inet.htm>>.

НПР 2002 Нов правописен речник на българския език. БАН-ИБЕ, „Хейзъл”, София, 2002.

Чоролеева, М. 2006 Абревиатурите в българския език във връзка с чуждото езиково влияние и глобализацията – В: Националният език в условията на чужди влияния и глобализация. СУБ, ИБЕ, София, 2006, с.278-281.

Шопов, Вълкова 2002: Р. Шопов, С. Вълкова. «TRIP 6/29/00 10:58» I get picture Nishto ne getva: Характеристика на IRC езика в българските chat rooms. Проблеми на социолингвистиката. Т.7. Международно социолингвистическо дружество, София, 2002, с. 96 – 100.